

ИЖОДКОР ЎҚИТУВЧИ – ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ШАХС

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.10.10.028>

Пиримбетов Бахыт Аллабаевич докторант

Нукус давлат педагогика институти

Аннотация: Мазкур мақолада узлуксиз таълимнинг замонавий тизими ривожланганлиги, ўқитувчилар касбий компетентлиги даражаси билан белгиланиши очиб берилган. Шунингдек, таълимнинг мақсади таълим олувчиларни маърифатли қилиш усулидан эркин, ижодкор шахснинг ўзини-ўзи конструкциялаш, келажакдаги ҳаётий стратегиясини белгилаш ва ўзгартиришга қодир этиб шакллантириш, унинг индивидуал хусусиятлари, лаёқатлари ва қобилиятларини ривожлантиришга қаратилиши кераклиги баён қилинган. Хулоса сифатида ўқитувчилар мунтазам ўз устида ишлашлари, таълим тизимида оид янги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда соҳадаги янгиликлардан хабардор бўлишлари, илғор хорижий тажрибаларни доимий ўрганиб боришлари, улардан зарурларини таълим амалиётида қўллаш олишлари, миллий ва умуминсоний қадриятларни ўқувчилар онгига синдириб боришлари лозимлиги таъкидланган.

Таянч сўзлар: ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, билим, кўникма, малака, компетенция, ўқитувчи, ўқувчи, узлуксиз таълим, педагогик жараён, ижодкорлик, педагогик артистизм.

ТВОРЧЕСКИЙ УЧИТЕЛЬ – ЭТО ЧЕЛОВЕК, КОТОРЫЙ ОПРЕДЕЛЯЕТ ПРОГРЕСС ОБЩЕСТВА

Пиримбетов Бахит Аллабаевич докторант

Нукусский государственный педагогический институт

Аннотация: в данной статье раскрывается развитие современной системы непрерывного образования, степень профессиональной компетентности педагогов. Также заявлено, что цель образования должна быть ориентирована на самоконструирование свободной, творческой личности с помощью метода воспитания педагогов, формирование будущей жизненной стратегии с тем, чтобы иметь возможность определять и изменять ее, развитие его индивидуальных особенностей, способностей и умений. В качестве вывода подчеркивается, что учителя должны регулярно работать над собой, быть в курсе новых нормативных правовых актов по системе образования и инноваций в этой области, постоянно изучать передовой зарубежный опыт, применять необходимый в образовательной практике, прививать национальные и общечеловеческие ценности в сознании учащихся. Ключевые слова: социально-экономическое развитие, знания, навыки, квалификация,

компетентность, учитель, студент, непрерывное образование, педагогический процесс, творчество, педагогический артистизм.

CREATIVE TEACHER – A PERSON WHO DETERMINES THE PROGRESS OF SOCIETY

Pirimbetov Bakhyt Allabayevich doctoral student
Nukus State Pedagogical Institute

Annotation: this article reveals the development of the modern system of continuing education, the degree of professional competence of teachers. It is also stated that the purpose of education should be focused on the self-construction of a free, creative person from the method of educating educators, the formation of a future life strategy in order to be able to determine and change it, the development of his individual characteristics, abilities and abilities. As a conclusion, it is emphasized that teachers should regularly work on themselves, be aware of new regulatory legal acts on the educational system and innovations in the field, constantly study advanced foreign experiences, apply the necessary ones in educational practice, instill national and universal values in the minds of students.

Base words: socio-economic development, knowledge, skills, qualifications, competence, teacher, student, continuing education, pedagogical process, creativity, pedagogical artistism.

XXI аср жаҳонда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, ёшларда ўзи эгаллашни хоҳлаган соҳа бўйича билим, кўникма, ҳаётий тажриба ва малакаларни тўплаш масаласини илгари сурмоқда. Бу эса кўп жиҳатдан таълим, узлуксиз таълимнинг замонавий тизими ривожланганлиги, ўқитувчилар касбий компетентлиги даражаси билан белгиланади.

Маълумки, Ўзбекистон Республикасида таълим тизимини ривожлантириш давлат ва жамиятнинг устувор вазифаси ҳисобланади. Мамлакатимизда давлат сиёсати фаол, мустақил, мақсадга интилувчан, ижодкор ва масъулиятли, замонавий плюралистик ўзгарувчан оламда ранг-баранг ҳаётий ролларни муваффақиятли ижро этишга қодир бўлган шахсларни шакллантириш қаратилган.

Бунинг учун таълимнинг янги технологияларини яратиш ҳамда унинг ахборот парадигмасини мазмунан ўзгартириш зарур. Шундагина таълим асосий мақсади этиб –педагогик жараённинг барча субъектларини ҳар томонлама ривожлантириш деб белгилаш мумкин.

Бугунги кунда ўқитиш тушунчасининг муқобили сифатида ривожлантириш замонавий таълим тизимининг асосий, моҳиятли тушунчаси бўлиши зарур. Чунки, таълим муассасаларида шундай муҳит ва шарт-шароит яратиш керакки, таълим олувчилар ўқув жараёнининг фаол субъектига айлансин, педагогларнинг диққат

марказида эса таълим олувчиларнинг билиш фаолияти, яъни ўқитиш эмас, балки билиш жараёнини ривожлантириш бўлсин. Таълимнинг мақсади таълим олувчиларни маърифатли қилиш усулидан эркин, ижодкор шахснинг ўзини-ўзи конструкциялаш, келажакдаги ҳаётий стратегиясини белгилаш ва ўзгартиришга қодир етиб шакллантириш, унинг индивидуал хусусиятлари, лаёқатлари ва қобилиятларини ривожлантиришга қаратилиши керак.

Бу ўринда педагогларнинг алоҳида ўрни мавжуд. Чунки, биз хоҳлагандек, ҳар томонлама баркамол шахсни шакллантириш педагогларнинг ҳаётий тажрибалари, компетенциялари, уларнинг билим даражалари, ўз устларида қай даражада ишлашларига боғлиқ. Бугунги кунда юқоридагилар билан бир қаторда, педагоглардан камида битта хорижий тил ҳамда ахборот-коммуникацион ва педагогик технологияларни билиш талаб қилинмоқда. Педагогнинг саъй-ҳаракатлари таъсирли, амалий бўлиши учун унинг эрудицияси, методик маҳорати, таълим технологиясини муваффақиятли танлаши етарли бўлмайди. Бунда педагогнинг юксак даражадаги нутқий маҳорати, мимикалари, дарсада ўзини тутиши, кийиниш одоби кабилар муҳим ўрин эгаллайди. Шундагина таълим олувчилар бундай педагогларни ёрқин бетакрор шахс сифатида қабул қиладилар ва ундан ўрнаткич ва “намунани” оладилар.

Педагогнинг ижодкорлиги хусусида фикр юритганда, ижод, ижодкорлик нима, ижодкор ўқитувчи қандай бўлиши керак, деган қатор саволларга жавоб топиш талаб этилади. Юқоридаги саволларга жавоб топиш учун биз, илмий адабиётлар ҳамда мутахассисларнинг асарларига мурожаат қиламиз. Жумладан Педагогика энциклопедиясида ижодкорликка қуйидагича таъриф берилган: “Ижодкорлик – янгилик учун курашиш, фан-техниканинг энг сўнгги ютуқларини таҳлил қила билиш ва ундан ўзининг фаолиятида оёқ-оёқ фойдаланишга эришиш, доимо ўз устида ишлаш. Ижодкорлик – инсоннинг онгли, маълум мақсадга йўналган, ҳаракатчан фаолиятидир”.

Бизнинг фикримизча, ижод – натижаси объектив ёқисубъектив аҳамиятга эга бўлган, янги, оригинал ва янада такомиллашган моддий ва маънавий қадриятларнинг яратилиши, мавжудларининг эса такомиллаштирилишига оид фаолиятдир. Ижоднинг бир қатор турлари мавжуд. Масалан, илмий ижод, бадиий ижод, педагогик ижод, техник ижод ва ҳ.к.

Ўқитувчилар ўз фаолиятлари давомида педагогик ижод билан шуғулланибгина қолмасдан, бадиий ижод, илмий ижод билан ҳам машғул бўладилар.

Ўқитувчининг ижодий педагогик фаолияти – шундай фаолиятки, ижод устивор компонент сифатида унинг мақсади ёки усуллари тизимига

киради. Бугунги кунда ўқитувчиларнинг педагогик фаолиятини шартли равишда ижодий ва ижодий бўлмаган (ноижодий) фаолиятга бўлиш мумкин ва уларни бир қатор белгиларига кўра фарқланади. Масалан:

- натижасига кўра, бунда ижодкорлик янги, аввал маълум бўлмаган янгиликларни ҳисобга олиш билан тавсифланади; «ижодсизлик» эса амалда маълум, стандарт, туркум нусха (маҳсулот) беради;

- амалга ошириш усулига кўра, бунда ижодкорлик натижа томон ҳаракатланишида бетакрор, яъни тамомила янги усул яратиш, ёки ҳаракат усулларининг муайян комбинацияси сифатида намоён бўлади; «ижодсизлик» эса натижага эришиш усулининг такрорланишлилиги (шаблонлиги) билан тавсифланади;

- аҳамиятига кўра, бунда ижодкорлик фаолият тараққиётининг сифат жиҳатидан фарқ қиладиган босқичларини белгилайдиган, унинг бевосита ҳаракатлантирувчи кучи сифатида намоён бўлади. Ижодсизлик эса туб ўзгаришлар, яъни ижод учун шароитларни миқдорий тўплаш воситаси ҳисобланади.

Ижодкор ўқитувчи– ўқув-тарбия ишларининг шакл, метод ва усулларини такомиллаштириш ҳамда янгиликларини ишлаб чиқишга интиладиган новатор; ҳатто одатий топшириқда ҳам янги муаммони кўра биладиган, ўқувчилар учун ижодий топшириқни шакллантира биладиган, уларни мазкур топшириқларни ҳал қилиш ва таҳлил этиш бўйича мустақил изланишли-тадқиқотчилик фаолиятига фаол жалб қила оладиган шахс; ўз мақсадини ўқувчиларини фақат билим, кўникмавамаалакалар тизими билан бойитишдагина эмас, балки уларни ақлий-интеллектуал жиҳатдан ривожлантириш, уларни ижодий фаолиятга тайёрлай оладиган, ёшларда турли компетенцияларни шакллантира оладиган, қолаверса дарс жараёнида педагогик артистизм элементларини самарали қўллаш оладиган йўлбошчи бўлиши керак.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бугунги кунда айрим ўқитувчиларда педагогик ижодкорлик жиҳатлари мавжуд эмас. Бунинг бир қатор сабабларини кўрсатиш мумкин:

ўқитувчиларда ўқувчилар ҳамда педагогик фаолиятга нисбатан муҳаббатнинг мавжуд эмаслиги;

- уларда ижодий педагогик қобилиятларнинг ривожланмаганлиги;

- педагогик ижодкорликка нисбатан интилишнинг мавжуд эмаслиги;

- дарс ва дарсдан ташқари жараёнларда таълим-тарбия ишининг эскирган ва кам самара берадиган шакл ва методларидан воз кечишни истамасликлари ёки уудалай олмасликлари;

- касбий тайёргарлик даражасининг пастлиги;

- ўзи дарс беридиган муайян фанлар бўйича ўқувчиларни ривожлантиришга оид зарур ўқув-методик комплексларнинг ишлаб

чиқилмаганлиги;

- ижодий фаолиятни реал ва моддий рағбатлантириш бўйича махсус ишлаб чиқилган чора-тадбирларнинг мавжуд эмаслиги;

- таълим муассасасида бошқарувнинг автократик услуби ҳалиям сақланиб қолаётганлиги;

- маъмурият ва халқ таълими тизими юқори ташкилотлари томонидан ҳаддан ортиқ назорат (қоғозбозликнинг кўплиги)нинг кўплиги;

- педагогик жамоа ва унда ижодий муҳитнинг мавжуд эмаслиги;

- таълим муассасасида педагогик жамоанинг аҳил эмаслиги, уюлмаганлиги;

- ўқитувчиларнинг ўқув режа ва дастурлари билан бевосита «боғлаб қўйилганлиги», ҳаётий тажрибаларнинг ҳисобга олинмаслиги;

- синфларда ўқувчилар сонининг белгиланган меъёр талабларидан кўпайиб кетганлиги, синф хоналарининг бундай ҳолатларга тайёр эмаслиги, жавоб бермаслиги;

таълим муассасаларида янги ахборот ва педагогик технологияларнинг жорий этилмаслиги ёки мавжуд эмаслиги.

Шундай ҳолларда ўқитувчилар томонидан ташкил этиладиган дарс машғулоти самарали натижа бермайди.

Ўқув-тарбия жараёнини шундай ташкил этиш керакки, унда ўқитувчи педагогик артистизм элементларидан унумли фойдалансин ҳамда ижодкорлигининг барча жиҳатлари намоён бўлсин. Шундагина ўқувчиларда ижтимоий йўналтирилган билишга интилувчанлик, қизиқувчанлик, лаёқатлилик, мустақиллик, ташаббускорлик каби шахсий сифатлар ривожланади.

Ўқитувчи олдида мунтазам тарзда бир қатор ижодий вазифалар туради. Жумладан:

- таълим сифати ва ўқитиш мазмунини ўзгартириш;

- белгиланган меъёрларга амал қилиш;

- ўқувчиларнинг индивидуаллиги, имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олиш;

- ностандарт вазиятларда самарали ечим топа олиш [2].

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, ўқитувчилар мунтазам ўзустида ишлашлари, таълим тизимига оид янги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда соҳадаги янгиликлардан хабардор бўлишлари, илғор хорижий тажрибаларни доимий ўрганиб боришлари, улардан зарурларини таълим амалиётида қўллай олишлари, миллий ва умуминсоний қадриятларни ўқувчилар онгига сингдириб боришлари талаб этилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Педагогика: энциклопедия. II жилд / тузувчилар: жамоа.

– Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2015.

– 376 б.

2. 158. Степихова В.А. Педагогическая мастерская // Начальная школа.- 1999, -№1,- С.-57.